

Néma tavasz

BRYZ Zoltán

Augusztus 8-án volt idén a Túlfogyasztás Napja; modellszámítás alapján azt fejezi ki, hogy az adott évre jutó összesített földi biokapacitást mikor éli fel az emberiség. A Global Footprint Network oldaláról bárki által igényelhetőek, letölthetőek az adatsorok, számítási módszerek. Tagadhatatlan a modell néhány elemének bizonytalansága, de a tendencia is: az emberiség a bolygó megújuló erőforrásait jelentősen túlhasználja. Az emberiség átlépte a bolygó által nyújtott „biofizikális” kereteket (1). A klímaváltozás, a fosszilis üzemanyagok és az üvegházhatású gázok összefüggése már széles körben ismert, de a szakirodalomban hasonlóan súlyos problémaként számolnak be a biodiverzitás rohamos csökkenéséről és a nitrogén- és foszforcsúcsról is. Az atmoszféra, litoszféra és a bioszféra rendszerei erős összefüggésben állnak. Az emberi tevékenység hatására a fajok kihalási értéke (főként a gerinceseké) a természetes fajkihalási értékhez képest egy nagyságrenddel nagyobb (2). Az emberiség a növekedési/fogyasztási mágorban a biológiai sokféleség magas értékeivel rendelkező élőhelyeket pusztítja. Ennek következtében ma már nem túlzás az ember által okozott hatodik tömeges kihalási eseményről beszélni. Nem túlzás azt állítani, hogy a jövő generációk édesvízhez, élelemhez, egészséges környezethez való hozzáférése nem biztosított.

A felelőtlen környezetpusztítás fő oka a termelés, ám ez – a fogyasztáson és a gazdasági rendszereken keresztül – az emberi értékek és igények mentén szerveződik. A hetvenes években *Dennis L. Meadows* és kollégái készítettek egy olyan számítógépes modellt, amely szimulálta a gazdasági növekedés és a bolygó erőforrásainak viszonyát (3). Már akkor látható volt, hogy az úgynevezett nyugati modell nem fenntartható. Egyedül a szegény országok és a szegény emberek élnek a bolygó szempontjából felelősen. Ám ők sem a tudatosság okán, hanem kényszerből. Mára az is látható, hogy a fejlődő országok nem a fenntarthatóság útját választják – ahogy Gyulai Iván ökológus találóan fogalmazott: „nem akarnak kimaradni a dáridóból”. Úgy tűnik, hogy az önkorlátozásra egyelőre nem képes globalizálódó kapitalizmus a fő hajtóereje a túlfogyasztásnak.

Különösen a felső gazdasági réteg fogyaszt felelőtlenül, de ebbe – összességében – Magyarország is beletartozik. Családok szintjén a környezetterhelés a bevételi szinttel állítható erős összefüggésbe. A problémahalmazban különleges jelenség a „Csutora-paradoxon”, az úgynevezett viselkedés-hatás probléma (4). Ennek lényege, hogy a mai ismereteink szerint még a környezettudatos magatartással élő felső- és középosztálybeli családok környezetterhelése sem különbözik szignifikánsan a nem környezettudatos viselkedésűekétől. Az úgynevezett környezettudatos családok vélt környezettudatos viselkedésének környezeti hatásai valójában sajnos nem szignifikánsak. Az életstílusból, vásárlási-utazási szokásokból eredő, valamint a rendelkezésre álló és elvárt infrastruktúra környezetterhelése a meghatározó. Egy család környezetterhelésének jelentős csökkentéséhez radikális változásokra (repülőutak teljes mellőzése, autó mellőzése, helyi termékek fogyasztása stb.), összességében a termékek/szolgáltatások életciklus-vizsgálatára, a teljes környezetterhelésük ismeretére lenne szükség.

A komplex problémát egyelőre a kormányok (főként a versengés és az intézményi tehetetlenség miatt) nem voltak képesek kezelni, jelentéktelen részeredményeket értek el. A fogyasztásnövekedésre berendezkedett globális multinacionális vállalatok ellenérdekeltek a fogyasztáscsökkentésben és akadályozzák is a kormányokat ez irányú törekvéseikben. A tudományos szféra folyamatos munkája hozott némi előrelépést a területen, ám talán a civil szervezetek tesznek a legtöbbet. Munkájuk kapcsán felvethető, hogy a „felülről vezérelt” megoldások helyett a helyi közösségek aktívabb felhatalmazása lehetne a hatékonyabb megoldás (5). A megoldásról nehezebb írni, a hiányos ismereteink ellenére valószínűsíthető, hogy radikális változtatásokra van szükség és ezek sohasem mentek könnyen.

Bryz Zoltán,

a *Lege Artis Medicinae* munkatársa

(Az irodalomjegyzék online, az eLitMed.hu portálon érhető el.)

Irodalom

1. Steffen W, Richardson K, Rockstrom J, Cornell SE, Fetzer I, Bennett EM, et al. Planetary boundaries: Guiding human development on a changing planet. *Science* 2015;347(6223):1259855. doi:10.1126/science.1259855
2. Ceballos G, Ehrlich PR, Barnosky AD, García A, Pringle RM, Palmer TM. Accelerated modern human-induced species losses: Entering the sixth mass extinction. *Science Advances* 2015;1(5):e1400253.
3. Meadows DH. Club of Rome: The limits to growth: A report for the Club of Rome's project on the predicament of mankind. New York: Universe Books; 1972.
4. Csutora M. One more awareness gap? The behaviour-impact gap problem. *Journal of Consumer Policy* 2012; 35(1):145-63.
5. Brys Z, Harangozó J, Szarvas H. Közösségi részvétel a fenntartható fejlődésben – a közösségi medicina nyomában. *LAM (Lege Artis Medicinæ)* 2015;25(11-12):529-36.